

ఎలా బతికావు అన్నది ముఖ్యం.
 ఏ మంచి పనిచేశావు అన్నది ముఖ్యం.
 ఈ పుట్టిన రోజులు మనుషులకే పరిమితం కాదు.
 కృష్ణాష్టమి, శ్రీరామనవమి, వినాయక చవితి అన్నీ అట్ట
 హాసంగానే జరుపుతాం. దేవుడి మీద భక్తి కాదు.
 జల్సాగా తిరగడానికి.
 పైగా రాముడికి కళ్యాణం చేస్తారు.
 దేవుడు నాకు పెళ్లి చెయ్యండని ఏడిచేదా?
 ఆ డబ్బుతో లేని వాళ్ల పిల్లలకి పెళ్ళిళ్లు చేస్తే వాళ్ళు బతికు
 న్నంత కాలం నిన్ను దేవుడిగా చూడరూ!
 ఒక్కసారి కళ్లు మూసుకొని ఆలోచించండి.
 ఇంక వినాయక చవితికి సరేసరి.
 ఎవరింట్లో వాళ్లు పూజ చేసుకుంటే మంచిదే.
 కాని ప్రతి వీధిలోనూ షామియానాలు, ఇల్లంత ఎత్తు
 విగ్రహాలు.

రోజూ సాయంత్రం ప్రోగ్రాంలు.
 దేవుడి పేరుతో వినోదాలు.
 పాపం! ఆ దేవుణ్ణి ఇంట్లో ఉంచుకోరు.
 ఆఖర్నీ నీళ్లలో వదిలేస్తారు.
 అదో పెద్ద అట్టహాసం.
 ఊరేగింపులు.
 పోలీసు బందోబస్తు.
 అప్పుడప్పుడు వినాయకుడితోపాటు ఒకరిద్దరు జలసమాధి.
 అసలు ఈ సామూహిక నిమజ్జనం ప్రభుత్వం ఎందుకు
 సహిస్తుందో అర్థం కాదు. గవ్ చిప్ గా ఎవరిమటుకు వాళ్ళు
 కలుపుకోండి అంటే సరిపోతుంది.
 ఒకే విగ్రహానికి ప్రతి సంవత్సరం పూజ చేస్తే ఏం?
 దేవుడు పాత బడిపోవటం ఏమిటి?
 దేవాలయాల్లో విగ్రహాలు ఏటా మారుస్తున్నారా?
 ఇంత అట్టహాసంగా చెయ్యకపోతే దేవుడు మెచ్చడా?
 నిజంగా దేవుడనే వాడే ఉంటే మనం చేసే పన్నకి వెక్కివెక్కి
 ఏడుస్తాడు.

మనం చేసే పాపాలు పూజల్లో పరిహారం అయిపోతాయా?
 పాపం ఎక్కడుంటే భయం అక్కడుంటుంది.
 భయం ఎక్కడుంటే భక్తి అక్కడే ఉంటుంది.
 ఇన్ని కోట్ల మంది ఆకలితో అల్లాడుతుంటే దేవుడు తనకి
 ఉత్సవాలు, ఊరేగింపులు చెయ్యమంటాడా!
 దేవుడంటూ ఎక్కడా లేదు.
 మనలోనే ఉన్నాడు.
 మన మంచితనంలో ఉంటాడు.
 అదే నిన్ను కాపాడుతుంది.
 ప్రతి మనిషి తోటి మనిషికి సాయపడిననాడు దేవుడి
 ఆవసరం ఉండదు. మానవసేవే మాధవ సేవ అన్నాడు.
 దేవుణ్ణి వదిలి మనిషిని పూజించండి.
 మనిషిలో దేవుణ్ణి చూడగలిగినవాడే దేవుడు.
(బొబ్బిలిపులి, 25.6.1997)

'రాచ'శైలిలో అక్షరాలే ఆయుధాలు!

“ఉపమా కాళిదాసస్య అన్నారు” అనాడు.
 “ఉపమా రా.వి. శాస్త్రస్య” అనాలి ఈనాడు.
 రా.వి.శాస్త్రిగారి కథల్లో అంతర్లీనంగా కవిత్వం ఒదిగి
 పోయింది. సామాన్య ప్రజలు, అట్టడుగు వర్గాలు, పతితులు,
 భ్రష్టులు, బాధా సర్పదష్టులు ఆయన కథల్లోని పాత్రలు.
 ఆ పాత్రలే వారి భాషలోనే కథల్ని కవిత్వంలో చెప్తారు.
 శ్రీకాకుళం, విశాఖ జిల్లాల మాండలికం ఆయన చేతిలో
 పరపళ్ళు తొక్కింది.
 ఆవేశంతో ఊగింది.
 బాధతో విలవిల్లాడింది.
 అప్పుడప్పుడు సొగసుల హాయిలు పోయింది.
 ఆయన రచనలు అనువాదానికి లొంగవు.
 శాస్త్రిగారు వృత్తిపరంగా న్యాయవాది.
 ప్రభుత్వపరంగానూ న్యాయవాదే.

వృత్తిపరంగా ఆయన సామాన్య ప్రజల జీవితాన్ని, బాదల్ని నిశితంగా చూడగలిగారు.

కోర్టులో అభిగ్యులకీ, అనాధలకీ న్యాయం జరగదనీ, జరగడం లేదనీ ఆయన నమ్మకం, బాధ. ఆ బాధని 'మాయ' అన్న కథలో సీనియరు లాయరు జూనియరు లాయరుకి జ్ఞానోపదేశం చేసిన సందర్భంలో వ్యక్తం చేశారు.

కోర్టులంటే ఆయనకి ఏమాత్రం సదభిప్రాయం లేదు. 'న్యాయం' అన్న కథలో గుప్పున సారాకంపు

కోర్టు.

గొల్లన సంతగోల.

కోర్టు.

అబద్ధాలకి పాముల పుట్ట. కోర్టు.

అక్కడ అనాధల ఆక్రందన, అసహాయుల ఆర్తనాదం పేదల కన్నీటి జాలు, ఇదే సుమా కోర్టు అంటారు.

ఆయనకి ఆఫీసర్లన్నా, డబ్బున్న వాళ్ళన్నా ఇష్టంలేదు. పట్టు తివాసీ, పొడుగు బాలీసు, హుక్కా తాంబూలం, చేతి కర్ర, పెంపుడు కుక్క - ఇవన్నీ ప్యూడల్ లక్షణాలని నా నమ్మకం అంటారు.

అందుకే ఆఫీసర్లు, వారి భార్యలే కాకుండా వారి చెప్పులు కూడా కరుస్తాయని చమత్కరించేరు 'సల్లమేక' అన్న కథలో.

మన సామాజిక అస్తవ్యస్త పరిస్థితులకి మన ఆస్థికతే మూలం అని ఆయన నమ్మకం.

"దేవుడు లేనట్లయితే ఎన్నో విషయాలకి కారణాలు చెప్పడం ఎంత కష్టమో, దేవుడు ఉన్నట్లయితే జరిగే విషయాలకి కారణాలు చెప్పడం కూడా అంతే కష్టం" అన్నారు.

"నీటి బుడగ పోయినప్పుడు, నీటి బుడగలేడుస్తాయో లేదో భగవంతుడికే తెలియాలి. కాని మనిషి పోతే మాత్రం మనుషు లేడుస్తారు. గుళ్ళో శాస్త్రిగారూ, చావు నిజం కాదని మీకు బాగా తెలిసుండొచ్చు. కాని బాద నిజమని మాత్రం శ్యాంబాబుకి మీకంటే బాగా తెలుసు" అంటారు 'బుద్బుదం' అన్న కథలో.

బాధలో విషాదాన్ని ఇంత బాగా చెప్పగలిగింది ఒక్క శాస్త్రి గారు మాత్రమే.

"ఆ దేవుడొక్కసారి కనిపిస్తే-కనిపించడు-కనిపిస్తే పేద వాళ్ళంతా గుడ్లు పీకి చంపేస్తారని భయం. అందుకే కనిపించడు

పెద్ద మనిషి" అంటుంది 'గుమాస్తా భార్య' 'ముగ్గురు గుమాస్తాల కథ'లో, అయినా ఆవిడ అక్కసు తీరలేదు.

"మనల్ని ఇలా ఉంచినవాడు దేవుడే అయితే, వాడు దేవుడు కాడు. మనల్ని ఇలా ఉంచిన వాళ్ళు మనుషులే అయితే వాళ్లు మనుషులు కారు" అంటుంది.

బాధలోంచి, ఆకలిలోంచి అసలైన పొయెట్రి వస్తుందని ఆయన నమ్మకం. ఒకసారి ఆయన దగ్గరికి ఒక పార్టీ వచ్చింది. ఆవిడ కథంతా విన్న శాస్త్రిగారు "మరైతే ఇప్పుడు నీకు దిక్కెవరు?" అనడిగేరట.

దానికావిడ "దిక్కెవరు బాబూ! ధరణి బూదేవి. ఆ పై న దేవుడు, ఆ ఎనక నీలాటి మారాజులూను" అందిట.

శాస్త్రిగారికి ఆ మాటలు షాకులా తగిలేయటం. ఆ కూలి మనిషికి చదువు, సంధ్య, సంస్కారం వగైరాలేం లేవు. అటువంటి బండ మనిషి తన పరిస్థితిని రెండు వాక్యాల్లో చెప్పగలిగిందంటే ఆమెలో ఎంతో ఆవేదన ఉండి ఉండాలి.

ఆవేదనలోంచే బలమైన భాష పుట్టుకొస్తుంది అంటారు.

ఆవిడ అన్న మాటల్నే ఆయన 'అధికారి' అన్న కథలో వాడేరుట.

ఆయన భాష ప్రజల భాష.

ఆయన కథలు ప్రజల కథలు.

చదువుకీ, డిగ్రీలకీ, భాషకీ సంబంధం లేదు. జీవితం నేర్చిన పాఠాలు ఏ యూనివర్సిటీ నేర్పడు. శాస్త్రిగారి కథల్లోని పాత్రలు మాట్లాడే భాష, భావం అన్నీ వాళ్ళ జీవితంలో నేర్చుకున్న సత్యాలే.

'మాయ' అన్న కథలో ముత్యాలమ్మ జూనియరు లాయరుతో "ఈ సారా యాపారంలోకి దిగింతరువాత బాబూ! నాకెన్ని యిసయాల తెలిసొచ్చేయో సెప్తాయిను. పీడరు బాబూ! నువ్వే కాదు, ఈ బాబే కాదు, ఏ మనిషి మంచోడని ఒకరు సెప్పినా నాను నమ్మను. ఈ నోకంల డబ్బూ, యాపారం తప్ప మరేట్లేదు. పసువులు - నోర్లైని సొమ్ములు - ఆటికి నీతుంది. కాని మనకి నేదు. డబ్బు కోసం నోకం నోకవంతా నడుచుకుంటోంది. డబ్బుకి నాను సారా అమ్ముతున్నాను. డబ్బుకి సదివిన సదువంతా నువ్వు అమ్ముతున్నావు. డబ్బుకి పోలీసోళ్ళు నాయేన్నమ్ముతున్నారు, మందుల కోసరం పెద్దాసుపత్రికెళ్ళే అక్కడ మందులమ్ము తున్నారు. మంచాలమ్ముతున్నారు. గుళ్ళో కొబ్బరికాయ సెక్కా కాన్సబులిస్తే ఆ దేవుడిదయే అమ్ముతున్నారు.

అమ్మకం! అమ్మకం తప్ప మరేటేదు ఈ నోకంలో.

నేను సదూకోనేదు కాని సూసిన సతైం మాత్తరం ఇది”
అంటుంది.

ఏ ఎకనామిక్స్ స్కాలర్, ఏ యూనివర్సిటీ ప్రొఫెసరు ఇంత
కంటే పవర్ ఫుల్గా, ఇంత సింపిల్గా జీవిత సత్యాల్ని చెప్ప
గలరు?

శాస్త్రిగారి కథల్లో డికెన్స్ ప్రభావం బాగా ఉంటుంది.

“నాలో ‘మంచి’ అంటూ ఏదైనా ఉంటే డికెన్స్ మహాశయుడు
కొంత కారణం అని నేను నమ్ముతాను. జీవితంలో మంచి
మనుషుల్ని, చెడ్డ మనుషుల్ని కళ్ళక్కట్టినట్టు నాకు ఆయన
చూపించేరు. మంచి ఎడల నాకు ఉండే అభిమానాన్ని ఎక్కువ
చేశేరు. పేదవాళ్ళ గురించి రాయాలనీ, రాయొచ్చనీ, నాకు డికెన్స్
గారివల్లే తెలిసింది.” అని శాస్త్రిగారే ఓ వ్యాసంలో రాశేరు.

అందుకు ఉదాహరణ “జరీ అంచు తెల్లచీర” కథ. అందులో.

కుక్కి మంచంలో కూలబడి కూర్చున్న పదహారేళ్ళ ఆడపిల్ల.
ఈ విశాలాక్షి ఏకధారగా వరద వరదగా ఏడుస్తోంది.

“ఇది మెరుపు లేని మబ్బు.

ఇది తెరిపిలేని ముసురు.

ఇది ఎంతటికీ తగ్గని ఎండ.

ఇది ఎప్పటికీ తెల్లవారని చీకటి రాత్రి.

ఇది గ్రీష్మం.

ఇది శిశిరం.

ఇది దగ్ధం చేసే దావానలం.

ఇది చుక్కల్ని రాల్చేసే నైరాశ్యం.”

అని రాశేరు.

ఇది చదివితే డికెన్స్ రాసిన ఏ టేల్ ఆఫ్ టూ సిటీస్
ప్రారంభం జ్ఞాపకం వస్తుంది.

It was the best of times.

It was the worst of times.

It was the age of wisdom.

It was the age of foolishness.

ఒక్క డికెన్స్ ముద్రేకాదు. గురజాడ. శ్రీశ్రీల ప్రభావం కూడా
ఉంది.

అగ్గిపుల్ల.

సబ్బుబిళ్ళ

కుక్కపిల్ల

కాదేదీ కవితకనర్థం అన్న శ్రీశ్రీ వాక్కుల్ని శాస్త్రిగారు
బుక్కులుగా మార్చేరు.

అంతేకాకుండా ‘నల్లమేక’, ‘కోడిపెట్ట’ల గురించి కూడా
రాశేరు.

‘నల్లమేక’ అన్న కథలో ఈ మనుషులు గడుసు వెధవలు
అనుకుంది నల్లమేక.

“నల్లమేక భారతం చదవలేదు.

హరికథైనా వినలేదు.

గడుసుతనం లేని అభిమన్యుడనే వాడు ఒకడుండేవాడని
అది ఎరగదు. మేకల్లో అభిమన్యుడు వంటిది కాదీ మేక”
అంటారు శాస్త్రిగారు.

అంతేకాదు భారతీయులకి. సీమకూరల మీదా, మేకజాతికి
క్రోటన్ను మొక్కల మీదా మోజు ఎక్కువ అని మన ఫారెన్
మోజు మీద దెబ్బ కొట్టేరు.

‘సృష్టి’లో అన్న కథలో కోళ్ళగూడు క్రింద కూర్చున్న ఒంటి
కోడిపెట్టకి నిద్ర రాకుండా ఉంది. జీవితం దానికి అర్థం
కాకుండా ఉంది.

“తను ఎందుకు పుట్టింది అన్న మీమాంస బైల్డేంది దానికి.

కోడిపెట్ట వేదం చదవలేదు.

కురాన్ చదవలేదు.

బైబిలు చూడలేదు.

అది ఎమ్మే చదవలేదు.

కథలేవీ ఊహించలేదు.

దానికి స్పష్టంగా ప్రశ్నలు వేసుకోవడం కూడా సరిగా రాదు.
కాని ఆ సమయంలో ఆ గూడు కింద అది, గుడిలో నిరాకారుడైన
దేవుడి ముందు రెక్కలొచ్చిన కొళ్ళన్ మార్కులా ధిక్కరించి కూర్చు
న్నట్టు కూర్చుంది” అని రాశేరు.

కేవలం ఒక కోడిపెట్ట గురించి, దాని ఆలోచనలు గురించి
ఇంత అద్భుతంగా రాయగలిగింది ఒక్క రా.వి. శాస్త్రిగారు
మాత్రమే.

మనుషులు, జంతువులు గురించే కాదు ఒక పాట గురించి కూడా అంత రసవంతంగానూ రాయగల మేధావి.

‘సైగలో అన్న కథలో సైగలో పాటని.

“ఈ పాటలో ప్రియురాలి విరహముందా?

పడుచు రక్తపు ప్రవాహముందా?

స్మృతులే మిగిలిన ముసిలివాని బోసి నవ్వుందా?

కూలివాని కష్టముందా?

పేదవాని ఏడుపుందా?

సీతాదేవి శోకముందా?

పాటలో ఏవేవో ఉన్నాయి.

కాని ఈ పాటలో పాపాలేవు” అన్నారు.

ఒక్క పాటనే కాదు, ఆ పాట పాడే మానవ కంఠాల్ని కూడా అంత సొగసుగానూ వర్ణించగలరు.

“అసహాయంగా జాలిగా కుంగిపోతారు.

అదృష్టం బావుండకపోతే ఉత్తరించుకుపోతారు.

ఇంపుగా పలుకుతాయి.

శ్రావ్యంగా పాడతాయి.

సొంపుగా కలకళ్యాదతాయి.”

ఇలా సొగసుతుంది మానవ కంఠాల వర్ణన. ఒక్కొక్కసారి ఆ వర్ణనలు మన గుండెల్ని పిండేస్తాయి.

మనసుల్ని మెలిపెట్టేస్తాయి.

‘న్యాయం’ అన్న కథలో మేస్త్రేట్లు కోర్టులో ఒక ముద్దాయి గురించి రాస్తూ...

“దూరం నుండి చూస్తే చీకట్లో ఆమె పిల్లలా ఉంటుంది. దగ్గర నుంచి చూస్తే పాతికేళ్ళాకనిపిస్తాయి. అందరూ తన వైపు చూడడం చూసి ఆమె సిగ్గుపడింది.

పగటివేళ మెరుపులా వికృతంగానూ.

మెరుపులా భయంకరంగానూ ఉందా సిగ్గు.

ఆమె వంట్లో ఊపిరి లేదు.

ముఖంలో కళాకాంతులు లేవు.

మూడో తరగతి రైలు పెట్టెలో ఓ మూల నలిగిపడి వాడి పోయిన పువ్వుల దండలా ఉందామె” అన్నారు.

అదే ముద్దాయిని ఆమె ఆలోచనల్ని ఎంత చక్కగా చెప్పారు.

అకస్మాత్తుగా ముద్దాయి కళ్ళంట నీళ్ళు బొటబొటా కారేయి. కొబ్బరాకుల మీద ఎండ మెరుగూ, ఇంటి ముందు కళ్ళాపి మీద ముగ్గులూ, చెరువు గట్టున రాం దేముడి గుడి పక్కన కన్ను, కన్ను కలిపిన యువకుడు, తొలిసారిగా కాలుజారిన చీకటి సమయం, ఏమేమి జ్ఞాపకం వచ్చేయో కాని, ఆవిడ గోడవార నిల్చుని రెండు బెక్కులు బెక్కింది.

ఆ చిన్న పేరాలో ఆవిడ జీవితం మొత్తం మనకి అర్థం అవుతుంది. అర్థం అయ్యేక అయ్యో అనిపిస్తుంది. ఆవిడ కోసం కన్ను చెమ్మగిల్లుతుంది.

ఇంత బాగా ఎలా రాయగలిగారు?

“నాకు కన్యాశుల్కం అంటే ఇష్టం గనుక నేనింత బాగా రాయగలిగేను” అని అతివినయంగా చెప్పగల నిగర్వి.

కాని కన్యాశుల్కం అంటే ఇష్టం ఉన్న వాళ్ళంతా మీ అంత బాగా రాయగలరా శాస్త్రిగారూ!

కేవలం మంచితనం నవరసాల్లోనూ దేనికీ చెందదు. అంచేత శాస్త్రిగారు కొత్తరసం పదోరసం సృష్టించారు.

శాస్త్రిగారి కథలు తెలుగు కథని ఒక కొత్త మలుపు తీప్పేయి.

ఆ మలుపు పాఠకుల్ని పునాదుల్లో సహా కుదిపేసింది.

ఆ కుదుపే శ్రీశ్రీ చేత “గురజాడ మాహాకవికి మాత్రమే సాధ్యమైన పాత్ర చిత్రణ శాస్త్రిగారి కథల్లో కనిపిస్తుంది.

వీటిలో కథనం ఉంది.

కవిత్వం ఉంది.

ద్రామా ఉంది.

జీవితాన్ని నిశితంగా పరిశీలించడం ఉంది. ఇది వాస్తవిక కథకు నివాళి.”

అని నివాళులర్పించింది.

“దీనులూ, హీనులూ, బానిసలూ, పీడితులూ ఉన్నారనే విషయాన్ని పెద్దలంతా ఒప్పుకుంటారు. వాళ్ళని ఉద్ధరించ వలసిన ఆశ్చర్యకథ ఉందని కూడా ఒప్పుకుంటారు. కాని వీళ్ళని బాగు చెయ్యడం కోసం పెద్దలెవరూ ఏమీ చెయ్యటం మాత్రం కనిపించదు”. అని శాస్త్రిగారి ఆవేదన.

ఆ ఆవేదనే ఆయన కథలు.

అక్షరాల్నే ఆయుధాలుగా చేసుకుని నిర్ణయంగా పోరాడిన కలం వీరుడు ఆయన.

అతను ఎందరో ఏకలవ్యులకి ద్రోణుడు.

కాని ఏ ఏకలవ్యుడినీ 'వేలు' అడగలేదు.

రచయితలకి గురువుగా తమ బాధ్యతల్ని గుర్తు చేశారు.

“రచయితకి సంఘం పట్ల బాధ్యత ఉంది.

లోకంలో మంచి, చెడ్డ అనేవి ఉంటాయి. వాటి మధ్య నిత్యం ఘర్షణ జరుగుతూనే ఉంటుంది. కవిత్వానికి మనుషుల్ని ఎటో అటు మళ్ళించే శక్తి ఉంది. నిజాల్ని తెలుసుకోవడం, అందులో మంచి, చెడ్డలేవో నిర్ణయించు కోవడం, మనుషుల్ని మంచికి మళ్ళించడానికి ప్రయత్నించడం రచయితల కర్తవ్యం.

రచయిత మంచికి హాని, చేటుకి సహాయం చెయ్యకూడదు.

భగవంతుడు గోవులకి కొమ్ములిచ్చినట్టే రచయితలకి కలా లిచ్చేడు.”

అని ఆయన రచయితల్ని హెచ్చరించారు.

“నీతుల బంగారాన్ని తప్పి తీయవలసి ఉంది. బ్రహ్మజెముడు దొంకల్ని దుంపనాశనం చెయ్యవలసి ఉంది.

అక్షర అజ్ఞానాన్ని తన్ని తోసివేయవలసి ఉంది.

ఈ కొమ్ముల్ని కెరటాల్లా లేపించాలని ఉంది.

కూలి కులాలలన్నీ ఏకం చెయ్యాలని ఉంది.

జ్ఞానదీపం వెలగాలి.

మబ్బులన్నీ తొలగాలి.

మంచి గంధం వీయాలి.

అందుకే నాకు రాయాలని ఉంది.” అన్నారు.

అదే ఆయన ఆశయం.

రచయితలందరూ ఆ ఆశయాల్ని అనుసరిస్తే ఆయన ఆత్మకి శాంతి.

అదే మనం ఆయనకిచ్చే గురుదక్షిణ.

(ఆదివారం, వార్త - 27.7.1997)

యాభయ్యేళ్ళ స్వరాజ్యం

నేను నమ్మలేకపోతున్నాను. మనకి స్వరాజ్యం వచ్చి యాభై ఏళ్ళైందంటే. అప్పుడింకా నేను సెకండ్ ఫారం. స్వరాజ్యం అంటే ఏమిటో తెలీకపోయినా దేశం అంతా పెళ్ళివారిల్లులా ఉండడం తెలుసు. స్కూలు పిల్లలంతా “విజయూ విశ్వతరంగా ప్యారా జండా ఊంచా రహే హమారా” అని పాటలు పాడుతూ వీధుల్లో తిరగడం తెలుసు. అప్పుడే యాభై ఏళ్ళైందా! ఏం సాధించాం? లక్షాధికారి కోటేశ్వరుడయ్యాడు. భిక్షాధికారి చచ్చి పోయాడు. మధ్యతరగతివాడు భిక్షాధికారయ్యాడు. దరిద్రం శాతం పెరుగుతూనే ఉంది.

పంచవర్ష ప్రణాళికలు వేశాం. ప్రజలకి ఇంద్రధనుస్సులు చూపించేం. ప్రణాళికలు గాలిలో ఉన్నాయి. ఇంద్రధనుస్సులు ఆకాశంలో ఉన్నాయి. ప్రజాస్వామ్యం పేరుతోనే ఉండిపోయింది. బ్రిటీషు వాళ్ళు మన డబ్బు తిన్నారు.

నిజమే. కాని మనకి నాగరికత నేర్పారు. రెండెడ్లబండి తప్ప ఎరగని మనకి రైలు, బస్సు, ప్లేన్ యిచ్చారు. పావురాల్లో, ఉత్తరాలు పంపే మనకి తంతి, తపాలా నేర్పారు. చెట్లకింద చదువుకునే మనకి కాలేజీలు, స్కూళ్ళు యిచ్చారు. మనం అనుభవిస్తున్నవన్నీ బ్రిటీషు వాడి బిక్షే.

అఖర్న కోతికి కొబ్బరికాయ ఇచ్చినట్టు స్వరాజ్యం మన చేతిలో పెట్టారు. ఏదీ ఆ స్వరాజ్యం? అధికారుల చేతిలోనే ఉండిపోయింది. సామాన్య ప్రజలకి ఏ స్వాతంత్ర్యం లేదు. “ఇక్కడ మా భారతవర్షంలో ఎక్కువ కబుర్లే కాని సమాజ స్వరూపం మార్చే సాహసం కనిపించకుండా ఉంది” అన్న శ్రీశ్రీ మాటలు ఎంత నిజం?

అంతే కాదు. “స్వాతంత్ర్యం-ఒక సున్నితమైన పువ్వు చాలా వాడైన కత్తి విలువైన వజ్రం” అని కూడా అతనే అన్నాడు.

గాంధీ! నువ్వేం చేశావో తెలుసా? అస్తావ్యస్తం వాడికి అక్షిం తలిస్తే అంగుట్లో వేసుకున్నాడని అపాత్రదానం చేశావు.

అంత సున్నితమైన పువ్వుని అల్లుల చేతిలో పెట్టావు.

అంత వాడి కత్తినీ రాక్షసుల చేతికిచ్చావు. ఏమైందో చూశావా? అహింసతో స్వరాజ్యం సంపాదించిన దేశంలో హింస రాజ్యం చేస్తోంది.

